

Vjekoslav Kramberger

INCERUM

UVOD

Geografski položaj te pripadnost panonskom bazenu uvjetovali su značaj Požeške kotline. Ona se nalazi u prostranoj Panonskoj nizini, a posebna je po svojoj reljefnoj strukturi i južnoj orijentaciji. To je pogodovalo razvitku i izgledu njezinoga podneblja te značaju njezina okoliša. Kotlinu okružuju planine Psunj, Papuk, Krndija, Požeška gora i Dilj. Prirodno je otvorena dolinom rijeke Orljave prema jugu i Posavini. Unutrašnjost zavale je valovita, a središnji dio njezine nadmorske visine kreće se između 100 i 200 metara. Reljef je veoma raznolik. Naseljena mjesta nalaze se dijelom na ravnici, a dijelom na valovitim brežuljcima, odnosno na brdskim i gotovo planinskim područjima.

Stari Rimljani rano su otkrili prirodna bogatstva tog kraja. Naselili su se već u 1. st. i tu su se zadržali do kraja 4. st. O tome, ali i visokom stupnju organizacije ovdašnjeg života i okoliša, svjedoče brojni arheološki ostaci i arheološki pronalasci. Upravo o njima riječ je u ovom članku. Tu su česta vrijedna velika, slučajna te pojedinačna nalazišta iz rimskoga doba. Najviše istražen je lokalitet Treštanovačka gradina, staro rimsko naselje i nekropola. Lokalitet je pola kilometra udaljen od sela Tekić u srcu Požeške kotline. Smatra se da je nosio ime antičke Požege – *Incerum*; što je ujedno i naslovna tema članka. U izdvojenom dodatku pod naslovom “Skupni nalazi rimskoga novca”, u dijelu koji prethodi zaključku, predstavljam ostave novca, tj. veći broj depoa koji pripadaju užem prostoru Panonije. Tako želim istaknuti njihov značaj, primjerice pri datiranju lokaliteta, koje preciznije omogućuje upravo rimski novac pronađeni na tom prostoru unazad stotinu godina.

SMJEŠTAJ INCERUMA U PROVINCII PANONIJI

Prema pisanim izvorima rimski car Oktavijan August osvojio je Panoniju 35. god. pr. Kr. Domaća plemena nisu se mirila s novom vlasti, pa su izbijale mnoge bune u Panonskoj provinciji. Krajem stare i početkom nove ere, rimska vojska osvojila je nova područja i u našim krajevima. To je podrazumijevalo masovno naseljavanje rimskoga stanovništva. Tada je provincija Panonija bila ujedinjen prostor s glavnim gradom Poetoviom (Ptuj). Trajanovom reorganizacijom državne uprave, na prijelazu iz 1. u 2. stoljeće, Panonija je podijeljena na dvije provincije: Gornju Panoniju (Superior) i Donju Panoniju (Inferior), kojoj je tada pripao i požeški kraj. Nakon Markomanskog upada u Panoniju u 2. stoljeću, te nakon 3. stoljeća koje je proteklo u miru, Dioklecijan je proveo reformu koja je trebala učvrstiti Carstvo. Od dvije Panonije, Gornje i Donje, stvorio je četiri provincije: Savia (Savska), Valeria (Sretna), Prima (Prva) i Secunda (druga). Požeški kraj potpao je pod Panoniju Secunda-u. U periodu kolonizacije izgrađene su rimske ceste, u prvom redu zbog vojne povezanosti područja. Rimska urbanizacija podrazumijevala je nastanak prvih gradova i naselja. Prostor međuriječja Save, Drave i Dunava postao je prava mreža prometnica. Ona se sastojala od glavnih i sporednih putova, koji su spajali veća i manja naselja s velikim centrima provincija te s ostalim središtima rimskoga svijeta. I upravo na tim prometnicama od iznimnoga značaja, zabilježeni su prvi zemljovidi, atlas i itinerari. Zahvaljujući njima, danas možemo pratiti položaje i raspored naselja i gradova u Panoniji i na čitavom teritoriju pod vlasti Rima.

INCERUM U POŽEŠKOJ KOTLINI

Jedan od najvrjednijih antičkih kartografskih izvora je "Tabula Peutingeriana" iz Augustova doba. Značajna je zbog mnoštva podataka o antičkim lokalitetima, posebice u kontinentalnom dijelu naše zemlje. Njezina vrijednost su podaci o udaljenostima između pojedinih naselja, koje su izražene u preciznim rimskim miljama. Tabula shematski prikazuje glavne rimske putove u smjeru istok-zapad, te svjedoči da su kroz naše krajeve prolazila dva glavna rimska puta. Prvi put išao je od Ptuja do Osijeka, a drugi od Siska do Srijemske Mitrovice. Sadržaju Tabule Peutingeriana proturječi rimski itinerar ili plan puta poznat pod nazivom "Antoninov itinerar". Očuvan je ostao samo tekst, a karte su nažalost izgubljene. Ipak, taj itinerar pisan je jasno i precizno, pa se mogu rekonstruirati neki njegovi kartografski prikazi. U njemu po prvi put otkrivamo naziv rimske postaje i naselja Incerum (Incerum), koji odgovara lokaciji na području Požeške kotline.¹ Ime naselja navodi se na trasi glavnoga rimskoga puta od Siscie prema Mursi (Osijeku), kao i to da je naselje smješteno između postaja Aquis Balissis i Straviana. Postaja Aquis Balissis locirana je na mjestu današnjega Lipika. To znači da je rimski put prolazio dolinom Pakre između Psunja i Ravne Gore, te je od Kamenskoga silazio u Požešku kotlinu. Nakon Inceruma u pravcu Murse prva postaja bila je Straviana (Našice). To znači da je put prolazio od Požege prema Osijeku uz tok rijeke Londže, a zatim je preko Krndijskoga prijelaza nastavljao prema Našicama. Isti izvor spominje Incerum još jednom na putu od Siscie do Sirmiuma, a ovaj put smješta ga između postaja Menneianis² (Banova Jaruga) i Picentino (Latinovac), istočno od kojeg je postaja Leukono (Levanjska Varoš). Taj put odgovarao bi današnjoj cesti od Nove Gradiške do Požege, koji također nastavlja prema istoku do Cibalae (Vinkovci) te skreće u Sirmium (Srijem). Antoninov itinerar dokazuje da je postaja Incerum bila važno raskrižje rimskih putova od Siscie do Sirmiuma. To potvrđuje lokaciju Inceruma u Požeškoj kotlini zajedno s brojnim arheološkim nalazima iz rimskoga doba. To može predstavljati problem točnog određivanja njegove lokacije, jer su tu prisutna i druga naselja te rimski ostaci s područja oko Požege. U prilog tome govori i činjenica da na ovom području do danas nije pronađen ostatak ili stella s natpisom koji bi možda poblize locirali točan položaj Inceruma, osim možda jednoga ulomka sa stelle iz sela Vetova. Taj prikaz muškarca i žene, čitanjem duž oštećenoga natpisa, donosi ime "Grecus" (glava obitelji) te inicijale "D.M.". To ime upućuje na sjeveroitalsko podrijetlo njegove obitelji. Spomenik datira s prijelaza iz 2. u 3. stoljeće. To navode autori Brunšmid i Hoffiler, ali nažalost taj ulomak je izgubljen tijekom Drugoga Svjetskoga rata. S obzirom na veliku koncentraciju rimskih ostataka, smatra se da sjedište Incerum pripada središnjem dijelu Požeške kotline, odnosno lokalitetu nazvanom "Treštanovačka gradina", u blizini sela Tekić. Mađarski putopisci Piller i Mitterpacher, tijekom obilaska Slavonije u 18. st., pronašli su rimski novac koji su objelodanili u svojoj knjizi.³ No, prve arheološke zahvate na ovom lokalitetu započeo je početkom prošloga stoljeća Milan Turković, kutjevački vlastelin i pionir arheoloških istraživanja požeškoga kraja.

1. Pretpostavku o vezi između Inceruma i današnje Požege iznio je V. Mažuranić početkom 20. st. uspoređujući latinske riječi *incedium* ili *incineratio* s hrvatskim značenjem *požganje, garište ili palež*. Sve je upućivalo na to da je Požega, koju su zaposjeli Hrvati, antičko naselje Incerum koje spominju antički izvornici. Današnji hrvatski naziv Požega samo je preuređen prijevod s latinskog u značenju *požežano mjesto tj. staro garište*. Mirko MARKOVIĆ: *Upoznavanje Sl. Požege i požeškoga kraja putem starih geografskih karata*. Požega 1227-1977. Sl. Požega, 1977. str. 39.
2. Također se smatra da je ta postaja bila u krugu današnjega grada Požege, odnosno njenom predegradu. Danica PINTEROVIĆ: *Nepoznata Slavonija*. Osječki zbornik, br. 14.-15., Osijek 1975. str. 124.
3. M. Piller i L. Mitterpacher: *Iter der Poseganum Sclavoniae provinciam...* Budim 1783.

Prvi je kopao na Treštanovačkoj gradini kod Tekića, a osim pronađenih olovnih cijevi, cigle, rimskoga carskoga novca te dvije ženske kamene glave, uočio je i sporednu cestu, izgrađenu od rimske opeke, koja je išla od nalazišta u smjeru zapad-istok. Također, on je utvrdio postojanje rimske arhitekture na Treštanovačkim gradinama, tragove rimskih zgrada i možda terme. Nakon tih istraživanja, zapažen je slučajni pronalazak depoa s 5 000 komada rimskih novčića u keramičkim posudama te fragment nadgrobnoga spomenika, tzv. Genij smrti, na kojem se vidi nag mladić u ležećem položaju s jastukom ispod ruke.⁴ Spomenik je datiran na prijelaz 3. u 4. stoljeće. Teren je obišao i kustos Arheološkog muzeja u Zagrebu, gospodin Josip Klemenc, koji je ukazao na značaj tog lokaliteta i koji je utvrdio da se tu mogao nalaziti rimski logor te nešto kasnije i naselje.⁵ No, tek po završetku poljskih radova u ljeto 1968. godine, te slučajnoga izoravanja dvije dječje zidane grobnice, na teren je izašao Muzej Požeške kotline. Od prvih sistematskih istraživanja 1972. godine, pa sve do 2005. godine, u ukupno deset (10) arheoloških kampanji istraženo je 1476 m² terena, otkrivena i istražena je rimska nekropola s 130 grobnica, te naselje. Istraživanja su se provodila pod vodstvom Dubravke Sokač-Štimac, profesorice iz požeškoga muzeja, te uz kolegijalnu pomoć gotovo svih slavonskih muzeja, Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika u Osijeku te Instituta za arheologiju iz Zagreba.

Posebno valja istaknuti činjenicu da je selo Treštanovci, tamošnja pravoslavna crkva te okolna sela izgrađena rimskim materijalom s "gradine". O tome je Turković još 1900. godine obavijestio muzej, a to potvrđuju i dokazi prouzrokovane devastacije lokaliteta u ne tako davnoj prošlosti.

NASELJE

Prva probna istraživanja Treštanovačke gradine provedena su 1973. godine, kad je otkrivena podnica sagrađena od kamena i cigle te temelji stupa. Otkopana je čitava apsida s očuvanom podnicom, vodovodne keramičke cijevi u zidu te žbuka. To ukazuje da se radi o stambenoj zgradi s bazenom za kupanje. Nadalje, pronađeno je ognjište s ulomcima cigle i kamenja, te debeo gar s ostacima životinjskih kostiju; mnoštvo ulomaka tipične sive provincijalne keramike; ulomci staklenih posuda, željezni čavli te rimski novac iz 4. st. Predmeti svakodnevne uporabe svjedoče da se radi stambenom objektu sazidanom od kamena i opeke, te s krovom prekrivenoga tegulama i imbricesima. Istraživanja koja su uslijedila otkrila su temelje druge zgrade, ulomke ravnoga prozorskoga stakla; lijepi primjerak najkvalitetnije rimske keramike (*terrae sigillatae*) s reljefnim prikazom četiri muškarca; biljni ornament i pečat na dnu zdjele (*Qvartivns*). Taj ulomak pokazuje da se radi o keramici iz doba Antonina (2. st.), iz mjesta Rheinzabern. Prilikom istraživanja otkriveni su i temelji prostorije u kojoj su bili ostaci troske te ulomci željeza. To ukazuje na postojanje svojevrzne radionice, a tu se također nalazila i jedna ciglana. Poseban značaj ima nalaz votivne olovne pločice sa simbolički prikazanim likovima. Pločica daje prikaz nekoliko nebeskih sfera, zemaljskih i podzemnih svjetova, nastalih pod utjecajem orijentalnih kultova; božanstva podsjećaju na kult Mitre (*Sol*, *zmija* i *lav*).

4. ENES: *Na tragovima rimskog Inceruma – stare Požege*. Požeške novine. 2.IV.1938 str. 2. i 3.

5. Isto kao pod bilješkom 4. U članku je navedena i izjava Josipa Klemenca gdje je obišavši teren ustanovio mjesta gdje se nalaze kuće, ulice starog grada Inceruma koji je obuhvaćao površinu od 60 jutara, te bio omeden sa 4 jarka od kojih su dva i danas vidljivi.

Prikazan je bog Sol, koji pripada pretkršćanskom periodu, pa je pločica datirana na 2. ili 3. stoljeće.⁶ Pločica je slučajno pronađena na području naselja. Njezin pronalazač, jedan lokalni učitelj, darovao je pločicu muzeju. On ju tumači kao vrijedno svjedočanstvo duhovnoga života požeškoga kraja u periodu kasnoga rimskoga doba.

Tu se nisu provodila istraživanja više od dvadeset godina, pa je naselje u daljnjim planovima istraživanja. Lokalitet je izložen devastaciji i raznošenju arheološkog materijala, odnosno nezakonitim tragačima za blagom. Godine 2004. nekropola je prilikom arheoloških iskapanja snimljena iz aviona, a pedesetak metara od mjesta iskapanja uočena je povećea elipsasta kružnica od tamne zemlje. To daje naslutiti da se upravo tu nalazio rimski amfiteatar.

NEKROPOLA

Nekropola je locirana na susjednoj parceli, u neposrednoj blizini mjesta na kojem je otkriveno naselje. Udaljena je osamstotinjak (800) metara od sela Tekić. Dosada je otkriveno 130 kosturnih grobnica. Orijentacija grobova je zapad-istok, s glavama okrenutima ka istoku. Prisutna su manja odstupanja u pravcima položenih skeleta, ovisno o stvarnom položaju Sunca koje se mijenja ovisno o godišnjem dobu. Otkriveno je najviše kostura žena, a zatim djece i muškaraca. Većina grobnica sadrži jednog pokojnika, a iznimka su dvojni grobovi u kojima su sahranjeni muškarac i žena te dvije djevojčice. Svi kosturi pronađeni su u ispruženom položaju na leđima, ruku položenih uz tijelo ili preklapljenih na truhu.

U Tekićkoj nekropoli uočeno je nekoliko načina pokapanja pokojnika. Sahranjivanje u običnu zemlju (s drvenim sandukom, polaganjem tijela u raku); Zatim i sahranjivanje u zidane grobnice: grobnice od seskvipedalne opeke s krovom na dvije vode, bez tavanice; u grobnice od opeke s krovom na dvije vode te s tavanicom; u grobnice od opeke u obliku sanduka s krovom na dvije vode; u grobnice od opeke i kamena te dnom od crepova ili opeke; u grobnice samo s krovom na dvije vode. Najčešće je bilo sahranjivanje pokojnika u običnu zemlju bez traga dodatne izgradnje. Takve grobnice imale su obično više dodataka od zidanih grobnica. Grobnice su pronađene na dubinama od 0,20 m do 1,80 m. Također, u Tekićkoj nekropoli prisutna je arhitektura: dvije manje grobne kapele sazidane kamenom ciglom i ožbukane iznutra, a unutrašnjost je sadržavala kasnorimsku keramiku, ulomke stakla, bakrene novčiće te jedno masivno željezno zvono.

TIPOLOŠKI PREGLED NALAZA

Staklo

U istraženim grobnicama najzastupljenije bilo je stakleno posuđe. Ono se pojavljuje uz pokojnike sahranjene u običnu zemlju te u zidane grobnice. Od dodataka (priloga) pronađeni su stakleni vrčevi, čaše, zdjelica, lakrimariji i balzamariji (duge cjevčice za mirisna ulja) najčešće položeni s desne strane pokojnika, uz lubanju ili uz desnu i lijevu nogu. Čaše su od svijetlo-zelene boje te imaju oblik tuljca sa šiljatim ili malim okruglim dnom.⁷

-
6. Podrijetlo orijentalnog utjecaja se može objasniti promjenama lokacija pojedinih legija, koje su često mijenjale mjesto boravka. Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: *Olova rimska votivna pločica iz Tekića*. Vjesnik Povjeseznog društva Slav. Požega, br. 1. Požega, 1985.
 7. Vrčevi, čaše i zdjelice, pojedinačno ili kombinirano u grobovima 4. i 5. stoljeća, simboliziraju euharistijsko blagovanje. Također, posude za mirise važan su dio kršćanskog pogrebnog obreda. Branka MIGOTTI: *Arheološka građa iz ranokršćanskog razdoblja u kontinentalnoj hrvatskoj*. Zagreb, 1994

Keramika

U istraženim grobnicama pronađene su dvije čitave keramičke posude: jedan pocakljeni vrč, karakterističan za kasnu antiku u Panoniji, te jedan dobro očuvani vrč od terakote s izduženim vratom i velikom ručkom. Tijekom svih iskapanja ulomci keramike bili su najčešći pronalasci u površinskom sloju te sve do kulturnoga sloja ili zdravice. Ulomci su tipični za provincijalnu kasnoantičku keramiku.

Nakit

Nakit je bio vrlo zastupljen u ženskim i dječjim grobnicama te ponekad u muškim. Pronađene su: narukvice od bronce, kosti i gagata; brončano i srebrno prstenje; brončane, srebrne i zlatne naušnice; srebrne igle i brončane fibule; ogrlice od jantara, gagata i staklene paste te jedan koštani češalj. Narukvice se najčešće nalaze na lijevoj ili desnoj podlaktici. Zastupljeno je 11 različitih tipova narukvica. Posebno zanimljive bile su narukvice s završetkom u obliku valjka ili zmijske glave te narukvice s oznakom "X" (upućuje na Andrijin križ) koja bi mogla upućivati na njihovo kršćansko podrijetlo. Najčešće su bile brončane tzv. lukovičaste fibule s 3 kuglice na prečki, karakteristične za ovo područje te prisutne i u ostalim nekropolama diljem Panonske nizine. Koštani češalj pronađen je u najmasivnijoj zidanoj grobnici, jedan od različitih drugih dodataka priloženih uz desnu nogu muškarca.

Željezo

Jedan od najzanimljivijih predmeta izrađenih u ovoj kovini je okov (ili kolut) pronađen oko vrata muškoga skeleta, inače vrlo rijetko na tom području. Očito je da se radi o kažnjenom odbjegliom robu. Kao grobni dodatak, pronađeno je više željeznih čavala, klinova, kuke te željezne narukvice u obliku koluta. Interesantan je bio nalaz željeznoga tronošca, koji je služio kao postament za posude u kojima se pripremala obredna hrana. Uz njega je pronađeno i malo ostataka pepela, ugljena te tragovi terakote, koji ukazuju da se radi o kulturnom mjestu na kojem su se prinisile žrtve pokojnicima.⁸

Novac

Prilikom arheoloških istraživanja u Tekiću, pronađena je veća količina rimskoga kasnoantičkoga novca. Novac se stavljao uz pokojnike, uz njihov desni i lijevi kuk, na lijevu podlakticu te oko glave i u ruku. Najviše novca stavljalno se u dječje grobove, a jedna žena imala je narukvicu sastavljenu od osam komada. Zastupljeni su novci careva: Constansa, Constansia II. Valensa, Valetianusa II. Iovianusa, Kontantina Velikoga. Od kovaonica novca najzastupljenije su: Siscia, Sirmium, Tesallonica, Aquileia. Na mnogim novcima vidi se kršćanska simbolika, koja je obilježila taj period.

Iako su na rimski lokalitet kod Tekića najranije izašli arheolozi, te s obzirom na to da je ovo naselje s nekropolom najviše proučavan lokalitet požeškoga kraja, treba navesti da ima i drugih značajnih lokaliteta. Oni su površinom i s obzirom na broj nalaza nešto manji, ali svakako značajni za bolje razumijevanje života tog kraja unazad 1600. godina. Npr. nalazišta rimskih poljoprivrednih dobara (*villae rusticae*) s pripadajućim sadržajima. Duž Požeške kotline poznata su i pozornost privlače ona naselja u kojima su već provedena arheološka istraživanja: *Villae rusticae* na lokalitetima kod sela Slobostine, Velike, Vetova, Striježevice, Vučkojevice te u Imrijevcima s potvrđenom ljevaonicom željeza.

8. Prema mišljenju Branke Migotti, možemo pretpostaviti da je na groblju u Tekiću djelomično zastupljeno i prihvaćeno kršćanstvo, ali se pritom stanovnici nisu odrekli pogansko-magijskih običaja i vjerovanja. Branka MIGOTTI: *Arheološka građa iz ranokršćanskog razdoblja u kontinentalnoj hrvatskoj*. Zagreb, 1994.

Na mnogim lokalitetima pronađeni su kupališni kompleksi (terme), koje su otkrivene primjerice u lađi i svetištu gotičke crkve Sv. Lovre u Požezi, te nedaleko od sela Slobošćine u sjeverozapadnome dijelu. Sva ova nalazišta popraćena su vrijednim arheološkim materijalom. Npr. ostaci profane i sakralne arhitekture; keramički, brončani i željezni uporabni predmeti te kasnoantički brončanim novac.

SKUPNI NALAZI RIMSKOG NOVCA

Tu ćemo se pozabaviti ostavama ili depoima rimskoga novca pronađenim u okolici Požege. Depoi novca popularno se nazivaju "zakopana blaga", a nastali su usred neke opasnosti, odnosno ako je vlasnik sakriveno blago zakopao, pa se nikad više nije vratio po njega. Tako su se ti depoi očuvali do današnjih dana. Novac je zakapan uglavnom u keramičke posude. Najstarijim nalazištem 'skrivenoga blaga' smatra se ono iz 1895. godine, kad su u selu Orljavcu, sjeverozapadni dio Požeške kotline, pronađena dva lončića puna brončanoga rimskoga novca. Nažalost, poznato je samo 26 primjeraka tog nalaza, a oni se čuvaju u Arheološkom muzeju u Zagrebu.⁹ Možda najveća ostava na širem području Slavonije pronađena je prilikom obrade njive 1897. godine, kad su seljaci iz sela Vranić u sjeverozapadnom djelu Požeške kotline izorali veliki keramički lonac u kojemu se nalazilo više od 20 000 komada brončanih novčića.¹⁰ Novac iz te ostave rasprodan je te raširen po muzejima Slavonije i Zagreba, kao i po susjednoj Mađarskoj i Austriji. U Požezi nažalost nije ostao ni jedan novčić iz tog depoa. Očuvane primjerke iz Arheološkoga muzeja u Zagrebu analizirao je i objavio Josip Brunšmid.¹¹ Njegov rad razlaže zastupljenost careva iz 3. stoljeća: Teodor, Konstantin I. Veliki (306-337.), Konstantin II. (317-340.), Konstans (333-350.), Konstancije II. (323-361.) i Vetranije (350.). Najzastupljenija je kovaonica novca bila je Siscia. To je logično s obzirom na udaljenost kovaonice i lokaliteta, a u radu se spominju i druge carske kovaonice: Antiohija, Akvileja, Konstantinopol, Kizik, Herakleja, Nikomedija, Tesalonika, Treveri. Iz istog perioda potječe i blago otkriveno u užoj okolici Požege. Njihove ostatke predstavlja ukupno 24 komada brončanoga novca, koje čuva Arheološki muzej u Zagrebu. Svi carevi zastupljeni na tom novcu pripadaju obitelji Konstantina Velikog. Kronološki slijede pronalasci Treštanovačke gradine u kojoj je 1936. godine pronađen lonac s novcem. Sudbina većega dijela tog novca ostala je nepoznata, ali ipak stotinjak komada sačuvano je u Arheološkom muzeju u Zagrebu.¹² Zanimljivo da je nedaleko od tog nalazišta, također tridesetih godina prošlog stoljeća, pronađena još jedna ostava koja broji šest malih keramičkih posuda s ukupno oko 6 000 primjeraka rimskoga novca.¹³

9. Ivan MIRNIK, *Novčane ostave Požeške kotline*, Vjesnik Muzeja Požeške kotline, br.2-3, Požega, 1979., str. 83.

10. Isto kao po bilješkom 1., str. 85.

11. Josip BRUNŠMID, *Nekoliko načasća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XVI. Načasće rimski novaca iz sredine četvrtog vijeka u Vraniću (kotar Požega)*, Vjesnik Hrvatskog Arheološkog Društva, br. 6./1902., 170.178.

12. Isto kao pod bilješkom 1., str. 84.

13. Isto kao pod bilješkom 1., str. 84-85.

Uz izneseni pregled najznačajnijih i najbrojnijih skupnih nalaza rimskoga novca na području Požeške kotline, od velike važnosti je i niz pojedinačnih pronalazaka do kojih je došlo prilikom obrade oranica i vinograda. Među njima izdvaja se slučajni pronalazak zlatnoga novčića Teodozija I. (379-395.).¹⁴ Novac se pojavljuje na mnogim mjestima, čak i na vrlo nepristupačnom vrhu planine Papuk, koji do danas čuva ostatke srednjovjekovne utvrde Kamengrad.¹⁵ Slučajevi takvih nalaza zabilježeni su i među ostacima srednjovjekovne opatije Rudina na Psunju, gdje je pronađen brončani novac rimskih careva Klaudija iz 1. st. te Septimija Severa.¹⁶ Svi ovi nalazi zajedno potvrđuju kontinuitet življenja te naseljenost nekih od navedenih lokaliteta sve do turskih progona stanovništva, dakle do 15. stoljeća.

ZAKLJUČAK

U požeškom kraju prigodom arheoloških istraživanja pronađeno je mnogo ostataka profane arhitekture. Tu se ubrajaju naselja i ladanjska gospodarstva, kupališni kompleksi i ljevaonice željeza, sakralni spomenici, groblja, grobne kapele te malobrojni ulomci nadgrobnih spomenika. S obzirom na veliku koncentraciju nalaza i površinu lokaliteta u poljima kod Tekića, smatra se da je upravo tu bilo sjedište rimskoga urbanoga središta Inceruma. Iz njega se kasnije razvio grad Požega. Svi pronalasci rimskog arheološkog materijala diljem Požeške kotline, upućuju na prisutnost rimskoga stanovništva od sredine 1. st. te na aktivnosti življenja od sredine 2. st. do kraja 4. stoljeća. Na temelju objektivne topografije treba nastaviti sistematska arheološka istraživanja te nadopunjavati shvaćanja o navedenim lokalitetima. Tako se može detaljnije razraditi slika požeškoga podneblja iz perioda kad su tu vladali Rimljani.

LITERATURA:

- Josip BRUNŠMID, Nekoliko načašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XVI. Načašće rimski novaca iz sredine četvrtog vijeka u Vranici (kotar Požega), *Vjesnik Hrvatskog Arheološkog Društva*, br. 6./1902.
- ENES: Na tragovima rimskog Inceruma – stare Požege. *Požeške novine*. 2.IV.1938
- Julije KEMPF, *Požega*, Požega, 1910.
- Kronika Požeško-slavonska, *Pronađen brončani rimski novac*, Požega 28.11.2002.
- Branka MIGOTTI: *Arheološka građa iz ranokršćanskog razdoblja u kontinentalnoj hrvatskoj*. Zagreb, 1994.
- Mirko MARKOVIĆ: *Upoznavanje Sl. Požege i požeškoga kraja putem starih geografskih karata*. Požega 1227-1977. Sl. Požega, 1977
- Ivan MIRNIK, Novčane ostave Požeške kotline, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline*, br.2-3, Požega, 1979.
- M. Piller i L. Mitterpacher: *Iter der Poseganum Sclavoniae provinciam...* Budim 1783.
- Danica PINTEROVIĆ: Nepoznata Slavonija. *Osječki zbornik*, br. 14.-15., Osijek 1975.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Rezultati arheoloških istraživanja na "Treštanovačkoj gradini" kod Tekića. *Požeški zbornik V*. Sl. Požega, 1984.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Arhitektura kasne antike u požeškom kraju, *Zlatna dolina*, br.1.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Arheološka iskapanja Muzeja Požeške kotline. *Osječki zbornik XVII*. Osijek 1979.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Nalazi starog novca, *Požeški pučki kalendar 1996.*, Požega 1995.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Olovna rimska votivna pločica iz Tekića. *Vjesnik Povijesnog društva Slav. Požega*. br. 1. Požega, 1985.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Prilog arheološkoj topografiji Pož. Kotline u svijetlu iskopavanja 1980. *Arheološka iskopavanja u istočnoj Slavoniji i Baranji*, 1984.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC, Mirko BULAT: Prvi rezultati arheoloških istraživanja na rimskoj nekropoli kod Tekića. *Požeški zbornik IV*. Sl. Požega, 1974.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: Rimljani u Požeškoj kotlini, *Požeški narodni kalendar 1990.*, Sl. Požega, 1989.
- Dubravka SOKAČ-ŠTIMAC: *Tečić – rimsko groblje i naselje*. (katalog izložbe). Požega, 2005.

14. Dubravka. SOKAČ-ŠTIMAC, *Nalazi starog novca*, Požeški pučki kalendar 1996., Požega 1995., str. 142.

15. Isto kao pod bilješkom 9., str. 142.

16. Kronika Požeško-slavonska, *Pronađen brončani rimski novac*, Požega 28.11.2002.